

Jonas PALIONIS

*Vilniaus universitetas***PROF. JONO KAZLAUSKO GIMTINĖS APYLINKIŲ VIETOVARDŽIAI XVII a. METRIKUOSE**

Prof. Jono Kazlausko gimtasis kaimas MATIĖŠIONYS (1)* XVII a. priklausė Punios parapijai, kuri šiame amžiuje apėmė gana didelę teritoriją. Jai priklausė nemažai ir tų vietų, kurios vėliau buvo priskirtos naujai sukurtoms Birštono (dabartinė Kazlausko gimtinės parapija), Butrimonių, Nemajūnų, Pivašiūnų, Alytaus, Rumbonių parapijoms.

Išlikusiuose XVII a. antrosios pusės Punios parapijos santuokų (1658–1688) ir krikšto (1659–1672) metrikų knygoose MATIĖŠIONIŲ kaimas užfiksuotas 6 kartus: 2 kartus santuokų knygoje (SM) ir keturis kartus krikšto metrikų knygoje (KM). Čia jis pavartotas tokiomis suslavintomis formomis: MATIESZANY, MATIASZANCY, MATESZANCY, MATIESZANCY.

Kaimo pavadinimas MATIĖŠIONYS, be abejo, yra asmenvardinė kilmės: atsiradęs iš suslavintos (sulenkintos) biblinio vardo formos *Matiasz* „Matijošius, Motiejus“ (tai sulotyninta hebrajų forma *Matthias*). Tokia kilmė, be kita ko, rodo dar ir tokie minėtose metrikų knygoose randami asmenvardžiai: MATYASZOWNA „Matijošaitė“ SM 84- 1659*), MATIASZEWICZ „Matijoševičius“ SM 101 – 1661, ib. 694 – 1686, MATIASZOWICZ „Matijošavičius“ KM 655 – 1666, MATIASZOWICZOWNA „Matijoševičiūtė“ SM 598 – 1676.

Asmenvardinės kilmės yra nemažai ir Kazlausko gimtinės aplinkinių, ir kiek tolimesnių kaimų pavadinimų, užfiksuotų SM ir KM ir išlikusių ligi mūsų laikų. Tai DZIŅGELIŠKĖS (1), esančios į vakarus nuo Matiešionių, bet metrikų knygoose neužfiksuotos, ir ŽEMAĪTKIEMIS, užfiksuotas jose 5 kartus (4 kartus SM ir vieną kartą KM). Šiedu kaimai betarpiškai ribojasi su Kazlausko gimtuoju kaimu. Pirmasis, be abejonės, yra pavardinės kilmės, sietinas su pv. *Dziņgelis*, žinoma iš Alovės apylinkių ir kitur, o antrasis, esantis į šiaurę nuo Matiešionių, su pavarde *Žemaitis* ir bendrinio žodžiu *kiēmas*. Pavardė *Dziņgelis* gali būti kilusi iš bendrinio žodžio *dzingelis* „išdykęs vaikas“ (žr. LKŽ II² 1002).

Tolimesnių, nuo Matiešionių didoko Siponių miško atskirtų, kaimų pavadinimų yra gerokai daugiau. Tai visa virtinė panemuniais išsidėsčiusių kaimų pavadinimų: VAITIŠKĖS, ŠALTINĖNAI, SIPÓNYS (stambesnis kaimas), TRAKĖLIAI, VA-

* Skliausteliuose nurodoma kirčiuotė.

NAGAĪ, MARTINÓNYS, JACKÓNYS, ZĀJAI, PUZÓNYS, PANARTIŠKĒS, MŪLIŠKĒS, NAUDŽIŪNAI.

VAĪTIŠKĒS (1) – kaimas į rytus nuo Matiešionių. Dabartine forma kalbamose metrikų knygoje jis neužfiksuotas. Tačiau daugiau kaip 70 kartų jose randamas VAĪTAKIEMIS, VAĪTKIEMIS. Galimas daiktas, kad iš pastarųjų lyčių ir atsiradusi dabartinė, nors tai reikėtų dar specialiai patyrinti. Tai veikiausiai asmenvardinės kilmės vietovardis, atsiradęs iš pv. VAĪTAS (LPŽ užfiksuotos iš Druskininkų), kuri kilusi iš bendrinio žodžio *vaitas* „dvaro baudžiauninkų prižiūrėtojas“ (plg. le. *wojt*).

ŠALTINĖNAI (1) – kaimas į pietryčius nuo Matiešionių. Tai taip pat veikiausiai yra pavardinės kilmės pavadinimas (LPŽ užfiksuota pavardė *Šaltinis* iš Merkinės apylinkių, Simno, Trakų ir kai kurių kitų vietų) ir, be abejonės, neatsietinas nuo bendrinio žodžio *šaltinis*. SM ir KM knygoje šis vietovardis gana dažnas (pastebėtas 30 atvejų) ir užrašytas formomis SZALTINIANY, SZALTINIANCY.

SIPÓNYS (3) – kaimas į pietus nuo Matiešionių. Dabartine forma jis neužfiksuotas SM ir KM knygoje. Jose terandamos tik SIPOWISZE, SYPOWICZE (tuose šaltiniuose pavartotos apie 60 kartų). Šio stambesnio Nemuno kilpų krašto kaimo pavardinė kilmė taip pat nekelia abejonų. LPŽ pv. *Sipāvičius* siejama su r. ir br. *Sipovič*. Kadangi nei XVII, nei XVIII a. metrikuose lietuviškosios formos *Sipónys* neteko aptikti, yra pagrindo manyti ją atsiradus vėliau (galbūt tautinio atgimimo epochoje?).

TRAKĖLIAI (2), pietuose prie Nemuno prisišliejęs kaimelis, kuris irgi gali būti pavardinės kilmės (plg. pavardes *Trākas*, *Trakys*, kurios veikiausiai susijusios su bendrinio būdvardžiu *trākas* „plikas; patrakęs“, taip pat *trakus* „smarkus“ ar veiksmazodžiu *trakti* „šėlti, siusti“).

VANAGAĪ (3^b) – į vakarus nuo Trakelių (prie Trakelių miško) prigludęs kaimelis, kurio pavardinė kilmė akivaizdi. Pavardinė pavardė *Vānagas* LPŽ užfiksuota iš Jiezno apylinkių, ji paplitusi daugelyje Lietuvos vietų. SM ir KM (UANAGI, de WANAGOW) pastebėta keturiuose aktuose.

MARTINÓNYS (3) – dar toliau į vakarus pasidavęs panemunės kaimelis. Jo kilmė nesunkiai suvokiama: atsiradęs iš tėvavardžio *Martinónis*, kuris savo ruožtu iš lotyniško vardo *Martinus* (šis laikomas romėnų karo dievo vardo *Mars*, *Martīs* vėdiniu). *Martinonys* pastebėti tik 2 kartus SM 273 ir 595), kur užrašyti suslavinta forma MARTINANCY.

JACKÓNYS (3) – nuo Martinonių į šiaurės vakarus įsikūręs kaimelis. Jo pavadinimas atsiradęs iš tėvavardžio *Jackónis*, o šis iš *Jackaus*, slaviškos *Hiacinto* vardo formos (plg. br. *Jacko*, le. *Jacka*, *Jacek*). *Hiacintas* < sulotyninto graikiško vardo *Hyacinthus* (sen. gr. dievo vardas *Hyákinthos*, žr. K. Kuzavinis, B. Savukynas, Lietuvių vardų kilmės žodynas, Vilnius, 1994, 193). SM ir KM knygoje šis kaimas turi suslavintą ar slaviškąją formą JACKIEWICZE ir užfiksuotas 4 kartus.

ZĀJAI (= Zujai?) (2) nuo Jackonių į šiaurę esantis panemunės kaimelis. Jis galbūt pavardinės kilmės, nes ligi šiol Jiėzno, Balbiėriėskio, Priėnų apylinkėse pasitaiko pavardė *Zùjus*, kuri veikiausiai susijusi su veiksmažodžiu *zùiti* „šėn ir ten bėginėti“. Šio vietovardžio nagrinėtose metrikų knygoėse nepastebėta, bet pavardė *Zuj* ir jos vedinys *Zujowna* „Zujūtė“ (abi po vieną kartą) randamos SM ir KM. Įdomu tai, kad tolimesnio šaltinėnų kaimo gyventojų tas kaimas vadinamas Zājai (toks jis dabar oficialus).

PUZÓNYS (3) – nuo ZĀJŪ į šiaurę, neužfiksuoti XVII a. Punios parapijos metrikų knygoėse. Šis kaimas taip pat pavardinės kilmės, atsiradęs iš pv. *Pùzas*, žinomos Alytaūs, Lazdių apylinkėse ir, matyt, susijęs su veiksmažodžiu *puzėnti* „godžiai valgyti“.

ŠŪTUPIS (1) – šiauriau nuo Puzonių, ne prie Nemuno, esantis kaimelis, kurio taip pat nėra nagrinėtose metrikų knygoėse. Jis gali būti siejamas su rytų Lietuvoje paplitusia pavarde *Šùtas*, kurios pirmasis dėmuo – su veiksmažodžiu *šùsti* „kaisti“, nors iš pietų Lietuvos tokia pavardė LPŽ neužfiksuota.

PAVYRIAĪ (3^b) – į šiaurės vakarus nuo Šùtupio išlikęs vienkiemis, priėlijęs prie Nemuno, bet nefiksuotas Punios metrikuose. Nefiksuoti juose taip pat kaimai PANARTIŠKĖS (2) ir MŪLIŠKĖS (1), esantys šiauriau nuo Puzonių. Pirmasis, t. y. *Panartiėškės*, galbūt susijęs su pavarde *Pānora* ar *Pānoras*, bet šie LPŽ tenurodyti tik iš vakarų Lietuvos. Antrasis, *Mūliėškės*, veikiausiai neatsiejamas nuo pavardžių *Mulys* ar *Mūlis*, o šios susijusios su daiktavardžiu *mūlas* „stiprus, stambus vyras“ ar būdvardžiu *mūlas* „beragis“, nors dėl reikėmės ryėšys su pastaruoju mažiau tikėtinas (žr. LKŽ VIII 400).

Prie tolimesnių nuo Matieėionių vietovardžių skirtini dar šie: NAUDŽIŪNAI (1) (į šiaurę netoli Birėstono), KEĖNUVĖS (3^b) (į rytus nuo Naudžiūnų), MŪIBE- LĖS (1) (pieėčiau nuo Kernuvių), TAULIŪKAI (2) (pieėčiau nuo Moibelių) ir PANEMŪNĖ (2) (-IS?) (dar pieėčiau nuo Tauliukų, kaip rodo pavadinimas, jau visai prie Nemuno). *Naudžiūnų* kilmė akivaizdi – pavardinė (plg. pv. *Naudžiūnas* < *Naūdžius*, kuri savo ruožtu – iš daiktavardžio *naūdžius* „savanaudis žmogus, gobėuolis“). Kalbamojo laikotarpio Punios parapijos metrikuose Naudžiūnų kaimo pavadinimas pastebėtas užrašytas 12 kartų formomis NAUDZIUNI KM 465, NAUDZIUNY SM 11 ir NAUDZIUNCY SM 445. *Keėnuvės* – taip pat veikiausiai pavardinės kilmės (plg. pavardes *Kernà*, *Kernys*, kurios veikiausiai neatsietinos nuo daiktavardžio *kernà*, *kėrna* „mažo augumo, neūėauga“). Nei šių pavardžių, nei vietovardžio *Keėnuvės* metrikuose neužrašyta. Juose nėra nei MŪibelių, kurių kilmė nelabai aiėki (galbūt tai vėlesnis pavadinimas). Kas kita *Tauliūkai*: šis pavadinimas metrikuose užrašytas daugiau kaip 60 kartų ir, be abejonės, yra pavardinės kilmės, nes kalbamuosiuose metrikuose pavardė TAULUK (= Tauliukas) užfiksuota 11 kartų, be to, 6 kartus TAULUKOWA ir 4 kartus TAULUKOWNA. Šių pavardžių kilmė turbūt

susijusi su būdvardžiu *taulūs*, reiškiančiu „tolimas“. Pažymėtina dar, kad metrikuose dukart terandama tėvavardinė pv. TAULUKÁITIS ir vieną kartą suslavinta TAU-LUKIEWICZ.

Panemūnės kaimo pavadinimas metrikuose randamas 28 kartus ir jo kilmė nekelia jokių problemų. Galima tikrai suabejoti, ar SM ir KM knygose 28 kartus pastebėta forma *de PONIEMUNIE* yra *Panemūnės* ar *Panemūnio* kilmininkas. „Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinyne“ (II, 1976) iš Birštono apylinkės pateiktas *PANEMŪNIS*, o dabartinės Birštono seniūnijos man duotame sąrašė – *PANEMŪNĖS* km.